

Temel Afet Bilinç ve Hazırlık Düzeyinin Saptanmasına Yönelik Bir Araştırma

Basic Disaster Consciousness and Preparation Levels

Ebru İNAL,¹ Semanur KOCAGÖZ,² Melikşah TURAN²

¹Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara;

²Gümüşhane Üniversitesi Kelkit Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Gümüşhane

ÖZET

Amaç

Bireylerin, afetlerle başa çıkabilme konusundaki davranışları, afetlere hazırlıklı olma ve bu konudaki bilgi ve bilinç düzeyleri ile belirlenmektedir. Bu araştırmanın amacı, 18-23 yaş arası bireylerin temel afet bilinci ve farkındalık düzeylerini belirlemektir.

Gereç ve Yöntem

Araştırma, Gümüşhane Üniversitesi Kelkit Aydın Doğan Meslek Yüksekokulu'nda yapıldı. Araştırma grubunu, 291 öğrenci oluşturdu. Araştırmada veri toplama formu olarak anket formu uygulandı. Bu formda 10 afet bilinci bilgi sorusu yer aldı. Veriler ki-kare ve t testi ile değerlendirildi.

Bulgular

Araştırma grubunu oluşturan 291 öğrenci tüm soruları cevaplamıştır. Bu durumda, 285 öğrencinin %74.0'ü temel afet bilinci eğitimi almamış, 249 öğrencinin %85.9'u afet hazırlık planı yapmamış, 266 öğrencinin %88.7'nin acil durum çantası olmadığı ortaya çıkmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin puan ortalaması 10 üzerinden 3.00 ± 1.58 'dir.

Sonuç

Çalışmaya katılan öğrencilerin puan ortalaması oldukça düşük bulunmuştur. Afet eğitimi ile bilgi puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark vardır. Eğitim, bilgi puanını artırmaktadır. Afet eğitiminin yaygınlaştırılması gereklidir.

Anahtar sözcükler: Afet; afet hazırlık; afet planı; temel afet bilinci.

SUMMARY

Objectives

The behaviors of individuals during disasters are determined by their level of disaster readiness and their knowledge of disaster threats. The aim of this research was to determine the basic disaster consciousness levels of individuals between the ages of 18 and 23.

Methods

The study included 291 students from Kelkit Aydın Doğan vocational school at the University of Gümüşhane. Each student completed a questionnaire with 10 informative questions about disaster consciousness. The data were evaluated using the chi-square test and the t-test.

Results

Not all 291 students answered each question. Of 285 students, 74.0% had not received any education on disaster preparedness. Of 249 students, 85.9% did not have a disaster preparedness plan. Of 266 students, 88.7% did not have an emergency kit. Out of 10 possible points, participants received 3.00 ± 1.58 points on average for disaster preparedness.

Conclusions

The point average for student participants was quite low. Previous disaster training significantly increased the number of points received by participants. Disaster training should be extended to a wider range of individuals.

Key words: Disaster; disaster preparedness; disaster plan; basic disaster consciousness.

Geliş tarihi (Submitted): 10.02.2012 **Kabul tarihi (Accepted):** 26.03.2012

İletişim (Correspondence): Ebru İnal. Gümüşhane Üniverstesi, Kelkit Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Kelkit, Gümüşhane, Turkey

e-posta (e-mail): ebruinal34@hotmail.com

Giriş

Afet, etkilenen toplumun yalnızca kendi kaynaklarını kullanarak başa çıkma yetisini aşan yaygın insani, maddi ya da çevresel kayıplara sebebiyet vererek toplumun işlevini ciddi şekilde aksaması anlamına gelir.^[1] Dünya Sağlık Örgütü tarafından belirtildiği üzere, her yıl 100.000'den fazla insan doğal afetler sonucu yaşamını kaybetmekte, milyonlarca insan da yaralanmakta ya da sakat kalmaktadır.^[2] Bu durum, olası bir afete karşı hazırlıklı bulunmamız gereğini açıkça ortaya koymaktadır.

Mevcut tehlikelerin oluşumu engellenemez, ancak ortaya çıkaracağı zararlar en alt düzeye indirgenerek baş edebileceğimiz kapasitemiz artırılabilir. Toplumun her kesiminde afet bilincini oluşturmak, olumlu davranışlara teşvik etmek oluşabilecek tehlikelerden en az şekilde etkilenip, can ve mal kaybını en aza indirmenin yollarından bir tanesidir.^[3] Ancak bu durumda, afet bilinci oluşturulmuş toplumlarda, bu tür olayların yaratacağı kayıpları önlemek için, örgütsel ve sistematik çözümler üretmek mümkün olacaktır. Her türlü çözüm, tüm toplum kesimlerinin afetler konusunda eğitimden geçirilmesi ile anlam kazanacaktır. Böylelikle, "doğa olayları"nın "afet, felaket" haline gelmeden göğüslenmesi, benzer doğa olayları ile birlikte yaşamayı öğrenmiş ülkelerde görüldüğü gibi ülkemizde de mümkün olabilecektir.^[4]

Kişilerin afet gibi öngörülemeyen olaylarla başa çıkabilme konusundaki davranışları, bu duruma hazırlıklı olma, bilgi ve bilinç düzeyleri ile belirlenmektedir. Özellikle gençlerde afetlere ilişkin bilgi düzeyinin belirlenmesi ve buna yönelik bilgi düzeyi artırıcı çalışmaların bulunması toplumsal acil yönetimi için ilave destek sağlayacaktır. Bu bilgiler dâhilinde çalışmanın amacı, meslek yüksekokulu öğrencilerinin temel afet bilinci ile ilgili bilgi ve farkındalık düzeylerini ve afete hazırlıklı olma durumlarını belirlemektir.

Gereç ve Yöntem

Araştırma, Gümüşhane Üniversitesi Kelkit Aydın Doğan Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin temel afet bilinci düzeylerini ve hazırlıklı olma durumlarını belirlemek amacıyla tanımlayıcı bir çalışmadır. Gümüşhane Üniversitesi Kelkit Aydın Doğan Meslek Yüksekokulunda 2010-2011 öğretim yılında toplam öğrenci sayısı 614'dür. Araştırmada örnek seçilmemiş, öğrencilerin tümüne ulaşılması hedeflenmiştir. Çalışma başlamadan önce okul yönetiminden çalışmanın yapılabilmesi için yazılı izin alınmıştır. Çalışmada hiçbir dışlama kriteri uygulanmamış ve öğrencilere çalışma hakkında bilgi verilerek sözel onamları alınmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul edenlere araştırma anketi uygulanmıştır.

Araştırmada veri toplama formu olarak uygulanan anket formu literatür taramasından elde edilen verilerden faydalanarak hazırlanılmıştır^[3,5] ve anket formu iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde; tanımlayıcı bilgiler yer almaktadır. Bu bölüm, araştırmaya katılacak öğrencilerin yaş, cinsiyet, temel afet bilinci eğitimi alma durumu, daha önce bir afet yaşama, afet hazırlık planı yapıma durumu ve bu hazırlık planında yer alması gerekli önemli hususların tespiti gibi sosyo-demografik bilgilerin edinilmesi amacıyla 16 sorudan oluşmaktadır. Bu bölüm, araştırmanın tanımlayan değişkenlerini oluşturmaktadır. İkinci bölümü ise; temel afet bilinci bilgi soruları oluşturmaktadır. Bu bölümde deprem bilgisi ile ilgili 3 soru, afet bilinci ile ilgili 7 soru olmak üzere 10 soru yer almaktadır. Anket soruları her doğru cevaba 1 puan, yanlış cevaba 0 puan verilerek 10 üzerinden değerlendirilmiştir. En düşük puan 0, en yüksek puan 10'dur. Puanın artması, bilgi düzeyinin yüksekliğini gösterir. Öğrencilerin, temel afet bilinci konusundaki bilgi puan ortalamaları ve afet hazırlık planı yapma durumları çalışmanın tanımlanan değişkenlerini oluşturmaktadır.

Verilerin analizi, "SPSS for Windows 15.0" paket programı ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın tanımlayan ve tanımlanan değişkenleri arasındaki ilişkileri saptamak amacıyla ki-kare testi kullanılmıştır. Bilgi puanları ortalamaları arasındaki farkı saptamak amacıyla t testi kullanılmıştır. P değerinin 0.05'in altında olduğu sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Verilerin analizi, "SPSS for Windows 15.0" paket programı ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın tanımlayan ve tanımlanan değişkenleri arasındaki ilişkileri saptamak amacıyla ki-kare testi kullanılmıştır. Bilgi puanları ortalamaları arasındaki farkı saptamak amacıyla t testi kullanılmıştır. P değerinin 0.05'in altında olduğu sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular

Araştırma grubunu, araştırmaya katılmayı kabul eden ve anket formunu dolduran 291 (%47) öğrenci oluşturmuştur. Çalışmaya katılan öğrencilerin yaşlarının ortalaması 19.68 (standart sapma: 1.403) olarak saptanmıştır. Öğrencilerin en küçüğü 17, en büyüğü ise 24 yaşındadır. Çalışmaya katılanların en yüksek oranda %40.8 ile yurtdışı arkadaşları ile kaldıklarını belirtenler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılanların 146 (%50.4) sı erkek, 144 (%49.6) ü ise bayan öğrencilerden oluşmaktadır.

Çalışmaya katılan öğrencilerin 229'u (%81.2) herhangi bir afet yaşamadıklarını belirtmiştir. Afet yaşadığını belirten öğrenciler ise %85 oranında deprem yanıtını vermişlerdir. Temel afet bilinci eğitimi aldığını ifade eden öğrenciler; bu eğitimi en yüksek sayıda okuldan (%42.5) sağladıklarını belirtmişlerdir (Tablo 1).

Tablo 2' de belirtildiği üzere; afet yaşama durumu ile temel afet bilinci eğitimi alma (p=0.568) ve afet çantası bulundurma durumu (p=0.844) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı.

Çalışmaya katılan öğrencilerin puan ortalaması 10 üzerinden 3.00 ± 1.58 'dir. Bu öğrencilerden temel afet eğitimi aldığını ifade edenlerin ise puan ortalaması 3.00 ± 2.14 'dir

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğrencilerin afete hazırlıklı olma ile ilgili bazı özelliklerinin dağılımı*

Sorular	n (%)
Afet yaşama (n=282)	
Evet	53 (18.8)
Temel afet bilinci eğitimi alma durumu (n=285)	
Evet	74 (26.0)
Temel afet bilinci eğitimini aldığı yer (n=73)	
Televizyonda	18 (24.6)
İnternet ortamında	24 (32.9)
Okulda	31 (42.5)
Diğer	-
(Kişisel/Aile) Afet hazırlık planı (n=249)	
Evet	35 (14.1)
Acil durum çantasına sahip olma durumu (n=266)	
Evet	30 (11.3)

* Gümüşhane Üniv., Kelkit Aydın Doğan MYO, 2011.

(Tablo 3). Bilgi puanı ile temel afet bilinci eğitimi alma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulundu ($p < 0.001$).

Araştırmaya katılan öğrencilerin afet planı yaptığını ifade edenlerde ki bilgi puanı ortalaması 3.45 ± 1.99 , yapmamış olanlarda ise 2.54 ± 1.53 'dir (Tablo 3). Bilgi puanı ile afet planı yapma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulundu ($p = 0.013$).

Araştırmaya katılan öğrencilerin bilgi sorusuna doğru yanıt verme durumları Tablo 4'de gösterilmektedir.

Tartışma

Afet planlaması veya yönetiminde tanımı oldukça karmaşık bir kavram olan zarar görülebilirlik kavramını en genel ifadeyle "bir insanın ya da sosyal grubun herhangi bir tehlikenin etkilerini tahmin etme, buna yönelik zararları azaltma, meydana gelmesi halinde sonuçları ile baş edebilme ve yaşamı normal hale döndürme konularındaki gerekli kapasite eksikliği"⁽⁶⁾ olarak tanımlamak mümkündür. Ortaya çıkan tehlike ne kadar büyük olursa olsun, zarar görülebilirlik küçükse, yani toplumun tehlikeyi belirleme, zararlarını azaltma, yaşamı süratle normale döndürme kapasitesi yüksek ise afet o kadar küçük boyutta olacaktır. Aksine tehlike küçük de olsa, zarar görülebilirlik yani toplumun tehlikeyi belirleme, zararlarını azaltma kapasitesi yetersiz ise, afetin yol açtığı kayıp ve zararlar büyük olacaktır. Bu hususta yapılması gereken, afet öncesinde tehlike ve risklerin olumsuz etkilerini mümkünse önlemek, mümkün değilse ise etkilerini azaltmak ve afet meydana geldiğinde zamanında hızlı ve etkili bir müdahaleyi başarmak için önceden yapılması gereken tüm faaliyetlere hazırlıklı olmaktır.

Bu bilgiler ışığında, toplumun her kesiminin özellikle gençlerin afete hazırlık ve bilinç düzeylerinin belirlenmesi önemli bir husustur. Afetlere hazırlık ve eğitim düzeylerinin belirlenmesine yönelik, Ersel ve ark.nın⁽⁷⁾ Türkiye'deki acil tıp anabilim dallarına uygulamış olduğu çalışmalarında, anabilim dalının yer aldığı 15 (%53.5) hastanede afet planı mevcut iken, 13 (%46.5) hastanede ise herhangi bir plan olmadığı ifade edilmiştir. Bu durum, bu konulara karşı kurumsal ve bireysel düzeyde yeterli olmadığını göstermektedir. Hâlbuki kurumsal ve bireysel düzeydeki hazırlıklarımız, afetler sonrası için ortaya çıkacak zararları azaltacaktır.

Öğrencilerin çoğu, afet tehlikeleri ve afet risklerini birbiri-

Tablo 2. Araştırmaya katılan öğrencilerin afet yaşama durumuna göre temel afet bilinci eğitimi alma ve afet çantası bulundurma durumlarının dağılımı*

Afet yaşama durumu	Evet (n=52) n (%)	Hayır (n=224) n (%)	İstatistik
Temel afet bilinci eğitimi alma			
Evet	15 (28.8)	56 (25.0)	$p = 0.568$
Hayır	37 (71.2)	168 (75.0)	$\chi^2 = 0.32$
Afet yaşama durumu	Evet (n=46) n (%)	Hayır (n=212) n (%)	İstatistik
Afet çantası bulundurma durumu			
Evet	5 (10.9)	21 (9.9)	$p = 0.844$
Hayır	41 (89.1)	191 (90.1)	$\chi^2 = 0.039$

* Gümüşhane Üniv., Kelkit Aydın Doğan MYO, 2011.

Tablo 3. Araştırmaya katılan öğrencilerin temel afet eğitimi alma ve afet planı yapma durumları ile bilgi puanlarının karşılaştırılması

Bilgi puanı	Temel afet eğitimi alma durumu		Afet planı yapma durumu	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Ortalama	3.00±2.14	2.00±1.22	3.45±1.99	2.54±1.53
Min.	0	0	0	0
Maks.	9.00	5.00	8.00	9.00

T testi, p<0.001; T testi, p=0.013. Gümüşhane Üniv., Kelkit Aydın Doğan MYO, 2011.

ne benzer kavramlar olarak algılamaktadır. Hâlbuki afet riski herhangi bir tehlikenin kendisi değil, yol açtığı kayıplar yani zarar görülebilirlik durumumuzun kapasitesini de içermektedir. Bilgi sorusunda yer alan, "afet tehlikeleri konusunda yapılabilecek bir şey olmamakla beraber, afet riskleri konusunda çok şey yapılabilir düşüncesi", tehlike ve risk algısının birlikte değerlendirilmediğini ve zarar görülebilirlik boyutunun dikkate alındığını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin bilgi sorusunda yer alan "Yıldırım, bulutla yer arasında olan bir elektrik boşalmasıdır" doğru yanıtının yer aldığı aynı soru içerisinde ifade edilen "Yıldırım çarpan kişide elektrik bulunur, dolayısıyla o kişiye dokunmak tehlikelidir" yanıtı ise %50.1 oranında mevcuttur. Bu durum, Cin'in^[8] Giresun Üniversitesi sınıf öğretmeni adaylarında uyguladığı doğal afetler ile ilgili yanlışlarını destekler biçimdedir. Toplum tabanlı afet yöne-

timi anlayışının benimsenmesi adına uygulanması gerekli bireysel görevlerin (Mahalle afet hazırlık komitesi çalışmaları, Gönüllü eğitimleri) farkındalığı yeterli ölçüde (%41.2) bulunmamaktadır.

Yapılan çalışmalar, doğal afetler ile ilgili özellikle deprem üzerine yoğunlaşmıştır.^[8-10] Şimşek,^[11] ilköğretim sınıflarında okuyan toplam 40 öğrencinin deprem hakkındaki düşüncelerini araştırdığı araştırmada, öğrencilerin çoğunun depremden korunma yollarını doğru bilemediklerini ortaya çıkarmıştır. Bu amaçla, temel afet bilinci eğitiminin etkinliğini saptayan değerli araştırmalar sunulmuştur. Özgüven,^[3] örneklemini İzmir ili Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı iki ilköğretim okulunda altıncı sınıfta bulunan 105 öğrencinin oluşturduğu çalışmada, eğitim öncesi ve sonrasında afet bilinci bilgi puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bu-

Tablo 4. Araştırmaya katılan öğrencilerin bilgi sorularına doğru cevap verme durumlarının dağılımı*

Bilgi sorusu doğru yanıtı (n=291)	Doğru yanıt verenler (%)
Türkiye'de özellikle Marmara Bölgesi'nde deprem olma olasılığı yüksektir.	29.9
Pencere önleri, deprem sırasında en tehlikeli yerlerdendir.	30.9
Deprem tehlike avı yaparken yaşamsal tehlike yaratabilecek tüm eşyalar sabitlenir.	22.7
Afet tehlikeleri konusunda yapabileceğimiz bir şey olmamakla beraber, afet riskleri konusunda çok şey yapabiliriz.	18.2
Erken uyarı sistemleri, birincil deprem dalgaları bilgisine dayanarak daha yavaş ilerleyen deprem dalgalarından uyarılmasını sağlar.	29.6
Aydınlatma elemanları, ısıtma ve havalandırma üniteleri, reklam tabelaları yapısal olmayan hasarlar kapsamına girer.	26.1
Yangının önlenmesi için en önemli adım, yangın tehlikelerini önceden yok ederek önlem almaktır.	27.5
Afet risklerini azaltacak önlemleri aldıktan sonra ilkyardım, yangın söndürme gibi yeni beceriler kazanmak, Sivil Savunma teşkilatı veya başka sertifikalı eğitimlerden Toplum Afet Gönüllüsü eğitimi almak, mahalle afet hazırlık komitesinin çalışmalarına katılmak gerekir.	41.2
Yıldırım, bulutla yer arasında olan bir elektrik boşalmasıdır.	20.3
Aile afet hazırlık planı, her altı ayda bir gözden geçirilmelidir.	17.2

* Gümüşhane Üniv., Kelkit Aydın Doğan MYO, 2011.

lunduğunu saptamıştır ($p=0.000$) ve eğitimin sürekliliği gereğini vurgulamıştır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın yalnızca bir üniversitede öğrenim gören öğrencilerde yapılmış olması, üniversitede öğrenim gören öğrencilerin %47'sine ulaşılması evrenin temsiliyeti açısından zayıflığını ve en önemli sınırlılığını oluşturmaktadır.

Çıkar Çatışması

Yazar(lar) çıkar çatışması olmadığını bildirmiş(lerdir)tir.

Sonuç

Afet eğitimi, bilgi puanını artırmaktadır. Bu durum, temel afet bilinci eğitiminin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Böylece daha bilinçli bir yaklaşım sergilenebilecektir. Bu sonuç, böylesi önemli bir konuda yetersiz olduğumuzu ve buna dair çalışmaların, eğitimlerin artması gereğini ortaya koymaktadır. Eğitimlerin ilköğretim müfredat programlarından başlayarak, eğitim programları içine alınması ve yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Bu eğitimlerin, bireylerin hayatına olan yansımalarını değerlendiren araştırmalar düzenlenmelidir. Yapılacak olan araştırmalarda, yakınıni kaybetme durumunun temel afet bilinci alma ve bilinç düzeyine olan etkisi göz ardı edilmemelidir.

Kaynaklar

1. United Nations, Department of Humanitarian Affairs, 1992. Internationally Agreed Glossary of Basic Terms Related to Disaster Management. (DNA/93/36). United Nations. Geneva.
2. Care of the dead in disasters. Available at: http://www.wpro.who.int/media_centre/fact_sheets/fs_20061207.
3. Özgüven B. İlköğretim öğrencilerine verilen temel afet bilinci eğitiminin bilgi düzeyine etkisi. [Yüksek Lisans Tezi] Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İzmir: 2006.
4. Uluğ A. Afetlerden koruma ve afetin tahrip edici enerjisini azaltma yöntemleri. Uluslararası Katılımlı 1. Ulusal Afet Tıbbi Kongre Kitabı. Antalya: 2004.
5. B.Ü. Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Afete Hazırlık Eğitim Projesi. Erişim Tarihi: 12.11.2011. <http://www.koeri.boun.edu.tr/aheb/abcd.asp>.
6. Ergünay O. Afete hazırlık ve afet yönetimi. Ankara; AFOM; 2002.
7. Ersel M, Aksay E, Kıyan S. Türkiye'deki acil tıp anabilim dallarının afetlere hazırlık ve eğitim düzeyleri. Türkiye Acil Tıp Dergisi 2009;9:115-21.
8. Cin M. Sınıf öğretmeni adaylarının doğal afetler ile ilgili yanılgıları. Marmara Coğrafya Dergisi 2010;22:70-81.
9. Öcal A. İlköğretim aday öğretmenlerinin deprem bilgi düzeyleri üzerine bir araştırma. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı 2007;8:104-10.
10. Oğuz A. Surveying American and Turkish Middle School Students' existing knowledge of earthquakes by using a systematic network. [Unpublished PhD Theses] Ohio State University, USA; 2005.
11. Şimşek CL. Children's ideas about earthquakes. Journal of Environmental&Science Education 2007;2:14-9.